

УДК 378.147.88

Яцук О.В., к.с.г.н., доц.

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ПРАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ЦИВІЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

Анотація. За результатами дослідження окреслено основні проблеми практичної підготовки здобувачів вищої освіти з цивільної безпеки в подальшому професійному становленні, розглянуто досвід застосування дуального навчання при практичній підготовці здобувачів вищої освіти. Констатовано, що практична підготовка є базовою ціннісною орієнтацією майбутніх фахівців в умовах інтеграції економічних відносин.

Ключові слова: навчальна ознайомча практика, навчальна практика, виробнича практика, цивільна безпека.

Постановка проблеми. Цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період [1]. Зважаючи на те, що сучасний світ залишається уразливим до надзвичайних ситуацій різного характеру, які виникають природним шляхом та створюються штучно, є винятково актуальною роль фахівців з цивільної безпеки при забезпеченні національної безпеки. Досвід сьогодення свідчить, що фахівець з цивільної безпеки має оперативно реагувати на глобальні загрози (наприклад, спалах коронавірусу COVID-19) та мати необхідні знання для встановлення режиму підвищеної готовності у рамках єдиної державної системи цивільного захисту. Для успішної роботи з обраної спеціальності сучасний молодий фахівець поряд із глибокими теоретичними знаннями повинен мати необхідні уміння і навички для ефективного їх застосування на практиці. Досягається це шляхом практичної підготовки здобувачів вищої освіти у процесі навчання. Отже, практична підготовка поряд з навчальними заняттями і самостійною роботою є однією із важливих форм організації навчального процесу, від якості якої залежить конкурентоздатність випускників вузів на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійна готовність майбутніх фахівців, як вища форма фахової зрілості й спроможність вести самостійну діяльність, є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців.

Проблемами практичної підготовки здобувачів вищої освіти опікуються такі науковці: Шевчук Т.В. (особливості проведення практик) [2],

Райко В.Ф., Ільїнська О.І. (набуття необхідних компетенцій та практичних навичок) [3], Гвоздій С.П. (форми організації навчальної діяльності) [4] та ін. Вони констатували, що професійна практична підготовка в закладах вищої освіти не повинна замикатися тільки на проходженні різних видів практики, а має у режимі віртуального навчання засобами інноваційних комп'ютерних технологій та запровадженні інтегрованих курсів, які реалізуються через методики вираженого практичного характеру – тренінги, кейси, майстер-класи, демонстрації, презентації тощо, які формуватимуть саме практичні і практичні уміння.

Формулювання цілей статті. В контексті вищезазначеного метою даної статті є аналіз особливостей різних видів практик та значущості практичного навчання здобувачів вищої освіти у формуванні професійної складової фахівців з цивільної безпеки.

Виклад основного матеріалу досліджень. Невід'ємною складовою частиною професійної освіти студентів вищих навчальних закладів України є практична підготовка, яка виступає з одного боку як частка професійної освіти за освітньо-професійною програмою підготовки фахівців, а з другого – практичної.

Практика має велике значення для підготовки та формування фахівця і дає змогу:

- володіти необхідними знаннями щодо сучасних змін у державотворенні, умінням і навичками прийняття та пошуку інноваційних шляхів виваженої раціональності у майбутній професійній діяльності;
- виявити уміння та навички організаторської, управлінської діяльності щодо забезпечення трудової та технологічної дисципліни, створення безпечних умов праці для здоров'я;
- приймати професійні рішення з урахуванням їх соціально-економічних та психологічних наслідків;
- володіти уміннями та навичками застосування прогресивного досвіду з питань організації управління та визначення можливих обсягів, умов та сукупності наслідків його адаптації в очолюваному підрозділі.

Практична підготовка студентів започатковується в процесі теоретичного навчання, коли проводяться лабораторно-практичні заняття, вирішуються завдання певного виробничого змісту.

Надаючи велике значення практичній підготовці майбутніх фахівців з цивільної безпеки в університеті затверджено «Положення про проведення практик студентів Таврійського державного агротехнологічного університету» [5]. Воно передбачає тісну взаємодію кафедр, навчально-методичного центру та центру зв'язків з виробництвом з підприємствами й організаціями – базами практики.

Для організації проходження практик кафедрою цивільної безпеки проводиться велика підготовча робота з вишукування і добору баз практик, програмно-методичного забезпечення їх проходження, здійснення

методичного керівництва і контролю. Види і терміни проведення практики студентів визначаються навчальними планами підготовки фахівців.

Згідно освітньо-професійної програми «Цивільна безпека» першого рівня вищої освіти за спеціальністю 263 «Цивільна безпека» практична підготовка бакалаврів з цивільної безпеки складається з наступних видів практик: навчальна ознайомча практика, навчальна практика «Атестація робочих місць», виробнича практика «Організація наглядової діяльності в галузі цивільної безпеки».

Навчальна ознайомча практика (4 кредити) проводиться на 1 курсі (2 семестр) з метою ознайомлення студентів із специфікою майбутньої спеціальності; розвитку навичок застосування на практиці отриманих теоретичних знань; ознайомлення з технічними проблемами сучасного підприємства, оволодіння студентом первинним професійним досвідом.

Екскурсії під час ознайомчої практики проводяться з метою надбання студентами найбільш повної поінформованості про базу практики, її структуру, взаємодію її окремих підрозділів, діючу систему управління. Для поширення світогляду і ерудиції екскурсії доцільно проводити в як профільних організаціях, установах, підприємствах, так і в організаціях і закладах суміжних галузей.

11 листопада 2016 року кафедрою було організовано екскурсію на найсучаснішу і найпотужнішу вітроелектростанцію в Україні, яка входить в топ 5 найбільших ВЕС Центральної та Східної Європи – Ботієвську ВЕС. Студенти спеціальностей «Цивільна безпека» та «Охорона праці» 1-4 курсів були ознайомлені з сучасними моделями забезпечення професійної безпеки та охорони праці. Перед початком екскурсії інженер з охорони праці ВЕС провела вступний інструктаж. Після цього начальник ВЕС прочитав лекцію про історію створення вітрової електростанції. Розказав про інвестиції в енергетичну безпеку нашої країни, нові робочі місця в інноваційній галузі та реальний внесок у поліпшення екології країни. Також було зроблено наголос про проблеми охорони праці, промислової та цивільної безпеки на аналогічних підприємствах. Потім відвідали диспетчерський центр управління Ботієвською ВЕС та оглянули вітрові турбіни.

18 травня 2019 року студенти 11 ЦБ групи відвідали два досить цікавих підприємства з точки зору охорони праці – Науково-виробнича компанія «Роста» та Мелітопольські високовольтні електричні мережі ВАТ «Запоріжжяобленерго». На НВК «Роста» здобувачі вищої освіти оглянули цехи заводу з виготовлення сіялок для насіння та розсади. Велику увагу було приділено питанням охорони праці на виробництві. Під час екскурсії на Мелітопольські високовольтні електричні мережі ВАТ «Запоріжжяобленерго» здобувачі вищої освіти мали змогу наочно ознайомитись із засобами індивідуального захисту від електричного струму і провести перевірку на придатність деяких з них. Важливість та користь від такого роду екскурсій важко переоцінити. Адже практичні навички та можливість побачити виробничий процес своїми очима багато вартує!

Результатом цієї практики є усвідомлення здобувачами вищої освіти майбутньої сфери діяльності, змісту вищої освіти та фахової підготовки.

Навчальна практика «Атестація робочих місць» (6 кредитів) проводиться на 2-му курсі (4 семестр) і має на меті узагальнити і систематизувати набуті здобувачами вищої освіти теоретичні знання, виробити вміння та навички застосування їх на практиці. Мета навчальної практики здійснюється шляхом ознайомлення зі змістом і формами роботи на базі практики та виконання конкретних завдань, передбачених програмою практики. Навчальна практика є частиною освітньо-професійної програми підготовки бакалавра. Випусковими кафедрами формуються комплексні завдання для здобувачів вищої освіти у процесі виконання яких здобувачі вищої освіти оволодівають первинними професійними уміннями і навичками.

Виробнича практика «Організація наглядової діяльності в галузі цивільної безпеки» (6 кредитів) проводиться на 3-му курсі (6 семестр). Метою виробничої практики є формування у здобувачів вищої освіти професійних навичок, уміння приймати самостійні рішення на конкретній ділянці роботи в реальних виробничих умовах при виконанні обов'язків, властивих його майбутній професії. Реалізуються поставлені перед практикою цілі шляхом самостійного вивчення діяльності організацій, підприємств і установ. Завданням виробничої практики є закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих здобувачами вищої освіти в процесі вивчення циклу теоретичних дисциплін, практичних навичок зі спеціальності, а також збір фактичного матеріалу для виконання курсових (дипломних, магістерських) робіт.

Для проведення виробничих практик використовуються бази практик підприємств, організацій та установ різних форм власності, як в місті Мелітополь, так і в Запорізькій області та інших регіонах України:

- Великобілозерська сільська об'єднана територіальна громада, с. Велика Білозерка, Великобілозерський район, Запорізька область;
- Кирилівська селищна рада, смт. Кирилівка Якимівського району Запорізької області;
- Фермерське господарство «Тюльпан» с. Чкалово, Веселівського району Запорізької області;
- Фермерське господарство «Мрія», с. Водяне, Кам'яно-Дніпровського району, Запорізької області;
- Товариство з обмеженою відповідальністю «Фрідом Фарм Терра», с. Високе, Мелітопольського району Запорізької області;
- Товариство з обмеженою відповідальністю ВКФ «Надія-Грандекс», м. Мелітополь;
- Товариство з обмеженою відповідальністю «Медичний центр-МТК», м. Городок Хмельницької області.

Досвід останніх років свідчить, що питання практичної підготовки здобувачів вищої освіти, визначення баз практики і організації її проходження на підприємствах різних форм власності виявило ряд

невирішених проблем загальнодержавного характеру: не відповідає сучасним вимогам діюча нормативна база, що регламентує взаємовідносини між вищим навчальним закладом і підприємствами, організаціями і установами щодо проведення практики здобувачів вищої освіти; в договорах з юридичними фізичними особами не завжди визначається їхня відповідальність за виконання програм практики. З іншої сторони, відмічено, що навчаючись на спеціальності «Цивільна безпека» здобувачі вищої освіти отримують кваліфіковані практичні навички на передових підприємствах, тобто практична складова виступає елементом дуальної форми навчання.

В статті 9 Закону України «Про освіту» сказано: дуальна форма здобуття освіти – це спосіб здобуття освіти, що передбачає поєднання навчання осіб у закладах освіти з навчанням на робочих місцях на підприємствах, в установах та організаціях для набуття певної кваліфікації, як правило, на основі договору.

Партнерами ТДАТУ від практики виступають наступні підприємства: комунальне підприємство «Чистота» Мелітопольської міської Ради Запорізької області (КП «Чистота» ММР ЗО); публічне акціонерне товариство «Племзавод Степной», Запорізька область, Кам'янсько-Дніпровський район, с. Заповітне (ПАТ «Племзавод Степной»); Кирилівська селищна рада; (смт. Кирилівка, Запорізька область); Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України у Запорізькій області (м. Мелітополь). Дуальна освіта дозволяє здобувачам вищої освіти під час практичного семестру приміряти на себе майбутню сферу діяльності, подивитися «твоє це чи ні», та скорегувати майбутню спеціалізацію, враховуючи власні можливості та інтереси, що, представляється актуальним для тих, хто слабо уявляє, в чому конкретно полягатиме їхня робота.

Так, здобувачі вищої освіти проходили навчання за дуальною системою в Управлінні виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України у Запорізькій області, у період з 1.04.2018 року по 30.04.2018 року (120 годин). В процесі навчання за дуальною системою працівники Фонду соціального страхування України у Запорізькій області залучали здобувачів вищої освіти до участі у складанні актів за формами Н-5, Н-1; здобувачі вищої освіти робили записи до журналів обліку нещасних випадків. Також вони були присутні при проведенні розслідування нещасного випадку на підприємствах м. Мелітополь та проводили спільне консультування роботодавців регіону щодо основних питань з цивільної безпеки.

Висновки. Правильна організація практичної підготовки та засвоєння студентами достатнього обсягу знань, визначених програмами навчальних дисциплін, сформованість у здобувачів вищої освіти до моменту їх виходу на практику первинних фахових умінь та компетенцій, одержаних на практичних заняттях у процесі теоретичного навчання, в подальшому сприятимуть легкому включенню майбутніх фахівців у виробничу діяльність.

Чітка співпраця вищого навчального закладу та підприємств – баз практик з питань організації та якісного проведення практики студентів,

дозволить сформувати професійні компетенції бакалавра з цивільної безпеки, виховати стійкий інтерес до майбутньої професії, потребу систематично поновлювати свої знання та творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Найбільш цінним в такій системі навчання видається формування мотивації здобувачів вищої освіти як майбутніх фахівців з цивільної безпеки. Головним аспектом мотивації для майбутніх фахівців з цивільної безпеки стає практично гарантоване працевлаштування в майбутньому. В кінці навчання здобувачі вищої освіти можуть відразу отримати робоче місце, що в Україні, яка добре знайома з безробіттям, дуже важливо. Підприємства виграють від системи дуальної підготовки ще й тим, що після закінчення навчання фахівців можна відразу залучати до виробництва, тобто відпадає необхідність тривалого введення у справу.

Список використаних джерел.

1. Кодекс цивільного захисту України URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>.
2. Шевчук Т.В., Сідельник О.П. Практична підготовка студентів вищих навчальних закладів як невід'ємна детермінанта формування їхніх професійних компетенцій. Науковий вісник НЛТУ України. Серія економічна. – 2017. – Вип. 27(2). – С. 189–193.
3. Райко В. Ф., Ільїнська О. І. Практична підготовка студентів з дисципліни «Соціально-економічні основи охорони праці»/ Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я. 2018. Ч. IV. С. 41.
4. Гвозд'їй С. П. Форми і методи організації навчальної діяльності студентів у процесі формування культури безпечної. Матеріали Всеукраїнського науково-методичного семінару «Культура безпеки в освіті для сталого розвитку (стан та перспективи)», (Миколаїв, 22-23 вересня 2016 р.). Миколаїв : НУК, 2016. С. 111-114.
5. Положення про проведення практик студентів Таврійського державного агротехнологічного університету URL: <http://www.tsatu.edu.ua/nmc/wp-content/uploads/sites/52/polozhennja-pro-provedennja-praktyk-studentiv-tdatu-1.pdf>.

Yatsukh O.V. Practical training of applicants for higher education as an important component of the professionalism of future specialists in civil security in Ukraine

Summary. Based on the results of the study, the main problems of the practical training of applicants for higher education in civil security in further professional development are identified, the experience of the use of dual training in the practical training of applicants for higher education is considered. It was stated that practical training is the basic value orientation of future specialists in the context of the integration of economic relations

Key words: educational familiarization practice, educational practice, industrial practice, civil security.